

RASYONEL SEÇİM TEORİSİ İLE ORGANİZE SUÇLARI ANLAMAK

Furkan YILDIZ*

Öz

Özünde bencil olan insan, kişisel faydasını maksimize etmek için hareket etmektedir. Bu davranışsal özellik, bireylerin fayda maliyet hesaplaması yapmasının ardından elde edeceği potansiyel faydanın, doğacak potansiyel maliyetlerden yüksek olduğu zaman işlevselliği kazanır. İktisadi olarak, insan davranışlarının temelini bu şekilde açıklayan "rasyonel seçim teorisi" 20.yy'ın ortalarından itibaren bireylerin suça katılımını da analiz eder hale gelmiştir. Bu analizin temel yaklaşımı ışığında, bu çalışma, öncelikle, rasyonel seçim teorisini değerlendirmiş ve bu teorisinin kriminolojik yorumunu incelemiştir. Daha sonra çalışma, yerel boyuttan küresel boyuta geçen ve hemen hemen her devletin ve devlet üstü örgütün gündemine girer hale gelen organize suç konusu ile ilgili literatürdeki ve uluslararası normlardaki tanımlarını analiz etmiştir. Çalışma, asıl amaç olarak organize suç konusunu, rasyonel seçim teorisi ile analiz etmeyi hedeflediğinden son adım olarak bu amaca yönelik değerlendirmeler yapmıştır. Temel amaçlarının başında, finansal kazanç elde etmek olan organize suç, bireysel işlenen suçlardan farklı olarak, büyük ölçekli olarak değerlendirerek grubun veya örgütün menfaatlerini gözeterek suç işleyen iktisadi bir girişim olarak görülmektedir. Bu özellikleriyle, kriminolojik olarak birçok teorisinin parçalarını içinde bulunduran rasyonel seçim teorisi, bu çalışma için temel yaklaşım haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rasyonel Seçim Teorisi, Rasyonel Davranış, Organize Suçlar, Kriminoloji

UNDERSTANDING ORGANIZED CRIME FROM THE PERSPECTIVE OF RATIONAL CHOICE THEORY

Abstract

Individuals, who are selfish in essence, act to maximize their own utility. This behavioral feature becomes functional when the potential benefit to be obtained by individuals, after making a cost-benefit calculation, is higher than the potential costs to arise. Economically, the "rational choice theory", which explains the basis of human behavior in this way, has become used for analyzing the participation of individuals in crime since the middle of the 20th century. In the light of the basic approach of this analysis, this study first evaluates the rational choice theory and examines the criminological interpretation of this theory. Later on, the study analyzes the definition of organized crime in the literature and international norms, which has been on the agenda of almost every state and supra-state organization.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, SBMYO Dış Ticaret Bölümü, furkanyildiz1985@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1533-222X>

Since the study aims to analyze organized crime with the rational choice theory as its main purpose, it makes evaluations towards this purpose as a last step. Organized crime, whose primary purpose is to secure financial gain, is seen as an economic enterprise that commits a crime by considering the interests of the group or organization by evaluating it on a large scale, unlike the crimes committed individually. With these features, rational choice theory, which contains parts of many theories criminologically, has become the main approach for this study.

Keywords: *Rational Choice Theory, Rational Behavior, Organized Crime, Criminology*

Giriş

Organize suçlar tam olarak tanımlanamayan bir olgu olarak literatürde kendine yer etmiş bir konudur (Lampe, 2016, s. 2; Tewksbury, 2014, s. 1). Tipik olarak, organize suç denildiği zaman akla gelen tanımlama; suç işleme amacıyla bir araya gelen insanların oluşturduğu, yüksek oranda işbirliği ve planlamaya sahip bir suç yapılanmasının faaliyetleri şeklindedir. Fakat çeşitli disiplinlerde bu konuyla ilgili birbirinden farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Tarihsel olarak organize suç dendiğinde, kamu görevlilerini yozlaştırma, haraççılık, fuhuş, kumar ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi daha çok yerel faaliyet gösteren faaliyetlerin altı çizilirken son zamanlarda bu suç, günümüzde yerellikten sıyrılarak sınıraşan bir kimliğe bürünmüştür (Paoli & Beken, 2014:13; Pires, Schneider, & Herrera, 2016:7). Değişen karakteriyle organize suç kavramı iki temel doğrultuda değerlendirilmeye ve tanımlanmaya çalışılmaktadır. İlk yaklaşım, kendi başına yasa dışı olan veya üyeleri sistematik olarak suça karışan bir dizi istikrarlı organizasyondan bahsederken, diğer yaklaşım çoğunlukla parasal kazanç için yürütülen bir dizi ciddi suç faaliyetinin altını çizmektedir (Lampe, 2016: 3; Paoli & Beken, 2014: 14; Tewksbury, 2014: 1). Özellikle sosyolojik, ekonomik ve kriminolojik araştırmalar içerisinde bu konuyu görmek oldukça olasıdır. Bu durumun nedenleri, organize suçlar konusunun hem uluslararası gündemi meşgul edecek kadar büyük ve önemli olması hem de devletler için güvenlik tehdidi oluşturmasından ve insanların bu tür suçlara meyillerinin artmasından dolayıdır.

Konunun çok boyutlu karakteri içerisinde kriminolojik boyutunu inceleyecek bu çalışma, çeşitli teoriler ışığında organize suçlar konusuna bakarak değerlendirmeler yapmaktan ziyade rasyonel çözüm yaklaşımını merkeze alarak konuyu analiz edecektir. İktisadi bir yaklaşım olarak ortaya çıkan teori, zaman içerisinde kriminolojik analizler için kullanılan biyolojik ve psikolojik yaklaşımlar arasına girmiştir. Rasyonel seçim teorisi, suçluların risk, çaba ve potansiyel ödülü dikkate alarak işledikleri kolay, ödüllendirici ve güvenli suçlar için tercihlerini gösteren bir maliyet-fayda analizini nasıl takip ettiklerini incelemektedir (Tilley, 2012). Bu doğrultuda bireysel çabalardan ve hedeflerden sıyrılarak ortaya çıkan organize suç yapılarını tek bir birey gibi kabul ederek bu örgütlerin suç faaliyetlerini anlamlandırmak için rasyonel seçim teorisini kullanarak hazırlanan bu çalışma içerisinde, üç

ana bölüm bulunmaktadır. Çalışmanın ana teması rasyonel seçim teorisi olduğundan, ilk adım olarak bu teorinin ortaya çıkışı ve analiz düzeyleri incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümün de ise bu teorinin kriminoloji deki yeri ve suçları değerlendirme şekli incelenerek konu kriminoloji alanına taşınmıştır. Üçüncü ve son bölüm, organize suç konusunun kavramsal çerçevesini sunarak, bu tür suçları anlamaya yönelik ortaya atılan teorileri artıları ve eksileri bağlamında değerlendirerek, çalışmanın neden bu teorileri değil de rasyonel seçim yaklaşımını kullandığını göstermiştir. Bu bölümün içerisinde, çalışmanın da hedef analiz düzeyi olan organize suçları anlamak için rasyonel seçim teorisinin karnesi değerlendirilmiştir.

1. RASYONEL SEÇİM TEORİSİ

Bireylerin ekonomik davranışlarını anlamaya yönelik ortaya çıkan rasyonel seçim yaklaşımı içerisinde birçok argümanı barındıran ve üzerinde tartışmaların yürütüldüğü bir konudur. Konunun en temelinde insanların ilgisini çeken ve faydalarını maksimize edici eylemlere yönelmeleri konusu bulunmaktadır (Bouffard & Wolf, 2007: 12751). Kökeni İskoç Aydınlanma dönemine kadar uzanan bu fikir, aktörlerin hem bireysel eylemlerinin sonucunda hem de kümülatif düzeydeki adımlarının neticesinde neye ulaşmak istediğine dair varsayımları temel almaktadır (Hardin, 2001: 12761). Bu yaklaşım, insanların kar elde etme olasılığı ile hareket ettiği görüşünü benimseyerek insan davranışlarını anlamayı hedeflemiştir (Scott, 2000: 126).

Teorinin temelleri Adam Smith'e kadar uzanmaktadır. Fakat teorinin ana unsurlarının kodlanması neoklasik iktisatçılar vasıtasıyla yapılmıştır. Bu noktada, teorinin bireylerin iktisadi adımlarını anlamlandırırken kullandığı üç temel varsayım dikkat çekmektedir: (1) bireylerin bencil tercihleri vardır, (2) bireyler kendi faydalarını maksimize etmek isterler, (3) bireyler tam bilgiye dayanarak bağımsız hareket ederler (Witteck, 2013: 688). Bu varsayımlardan en önemlisi kar maksimizasyonudur. Bunun nedeni ise akılcı seçimi yapacak olan bireyin herhangi bir davranıştaki maliyet ve karı tartarak kendi faydasını en yukarı taşıma eğilimi, bu yaklaşımın temelini oluşturmaktadır (Selman & Uçar, 2011: 94). Bireyler bu süreçte “pazar dengesi” ve “sabit tercih varsayımı” ile yüzleşerek akılcı seçimlerini ortaya koymaktadır. Bu süreçte, pazar dengesi, yapılan tercihlerin neticesinde ortaya çıkan sosyal sonuçların ve bireysel davranışların birbirleriyle etkileşiminden ve toplamından meydana gelen denge durumunu ifade ederken, sabit tercih varsayımı ise bireylerin değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkan nihai tercihlerinin kişiden kişiye veya zamandan zamana göre çok da etkilenmediğini vurgulamaktadır (Iannaccone, 2016: 27).

William Stanley Jevons da dahil olmak üzere rasyonel seçim hakkında yazan erken neoklasik iktisatçılar, bireylerin mutluluklarını veya faydalarını en üst düzeye çıkarmak için tüketim seçimleri yaptığını varsayımlardır. Fakat, rasyonel seçim teorisinin çağdaş bir bakışla yorumlanmasında ise faydayı maksimize edecek seçim, tatmin edilmesi gereken bir dizi seçim

aksiyomuna dayandırılmıştır (Grüne-Yanoff, 2012: 501). Buradan da anlaşılacağı gibi, rasyonel seçim kuramcıları, teorisinin seçim sürecini tanımladığını iddia etmez, aksine tercihlerin sonucunu ve düzenini tahmin etmeye odaklanırlar. Bu bağlamda, bireylerin kendi ilgi alanlarına veya menfaatlerine yönelik seçimler yapması konusu, bireyleri, homo economicus olarak nitelendirmiştir. Bilindiği üzere homo economicus olarak nitelenen bireyler, kişisel karlılıklarını en üst düzeye çıkararak eylemlere ulaşmak için doğabilecek maliyetleri elde etmeyi hedefledikleri faydalarla dengelemeye çalışırlar (Friedman & Friedman, 1953: 15).

Literatürde, akılcı tercih yapan bireylerin bu süreçteki adımları 'akılcı eylem' olarak tanımlanmıştır. Bu tür eylemler genellikle bilinçli bir sosyal aktörün menfaatlerini arttırmaya yönelik maksatlı hesaplamalar yaptığını işaret etmektedir. Aynı doğrultuda, Homans, tüm hayvan davranışları gibi insan davranışlarını da özgür olarak değil kararlı olarak nitelendirmiştir (Homans, 1961: 30). Bu kararlılık ve hesaplamalar, meydana gelecek akılcı eylemin sonucunda karşılaşılan ödüller ve cezalar tarafından şekillendirilmektedir. Kısacası, bireyler kendilerini ödüle götürecek eylemleri tercih ederler ve cezalandırılma veya kayıp yaşama ihtimalleri olan eylemleri tercih etmezler ve kaçınırlar (Gray & Tallman, 1987: 19). Teknik anlamda 'şartlandırma' olarak adlandırılan - ödül ve cezalar yoluyla pekiştirme, insan davranışında belirleyici faktördür (Spence, 1956: 26). Bu noktada, bireylerin akılcı seçimlerini anlamakta kullanılan varsayımlardan olan kişisel tercihler veya kişisel kar maksimizasyonundan ziyade eylemlerin neticesinden doğacak zararın veya ortaya çıkan cezanın kişisel tatminden elde edilecek faydadan daha az veya çok olması akılcı bir seçimin belirleyici unsurudur (Scott, 2000: 129).

Kökeninin uzunca bir tarihi olmasına rağmen, rasyonel seçim teorisi birçok eleştirinin de hedefi olmuştur. Bu eleştirileri başlıklar altında incelemek eleştirileri sınıflandırmak ve sınırlandırmak açısından daha elverişli bir zemin hazırlayacaktır. Bunlar: (1) teori, bireylerin tamamını rasyonel seçimler yapabilecek şekilde görür fakat bu bireylerin anti-sosyal olabilmelerini veya bir kuvvetten etkilenme ihtimallerini göz ardı ederek bireyleri toplumdan ve toplumsal gerçeklikten ayrı değerlendirir; (2) gerçekçi olmayan bilişsel ve psikolojik varsayımlarda bulunarak tam bilgi veya süper hesaplanabilirlik gibi fayda maksimizasyonlarına gerçekçi olmayan metodolojik bir yol çizer; (3) insanların yalnızca maddi malları veya parayı en üst düzeye çıkarmaya çalıştıklarını varsayar; (4) teori seçimlerin sonuçlarına dair bir çıkarım yapmakta fakat bireylerin seçim sürecine dair her hangi bir çıkarım veya fikir üretmek konusunda yetersiz kalmaktadır (Burns & Roszkowska, 2016: 197; Goode, 1997: 30). Bunun yanında, özellikle bilişsel psikoloji ve nöroekonomi alanındaki çalışmalar bireylerin ekonomik davranışlarını etkileyen temel faktörleri rasyonelliğe dayandırmak yerine duygulara, psikolojik faktörlere ve demografiye bağlamaktadır (Akgüneş & Aren, 2018: 363).

Bireylerin ekonomik davranışlarını anlamaya yönelik bir teori olarak ortaya çıkan rasyonel seçim teorisi 20.yy'ın sonlarından itibaren sosyoloji, siyaset bilimi ve antropoloji gibi diğer disiplinlerde de kullanılmaya başlanmıştır (Green, 2002). Öyle ki, siyasi katılım, suç ve uyuşturucu bağımlılığında kurumsal yapılara, yasama ve çıkar grubu politikalarına, yasalara, normlara, toplu eylem başarısızlıklarına ve devrime kadar neredeyse her türlü önemli davranış veya sosyal sonuca uygulanır hale gelmiştir (Hardin, 2001: 12761). Tüm bunlara ek olarak, teori, devlet davranışlarını da “rasyonel seçim” ışığında incelemiş ve devletlerin karar alma mekanizmalarını, ulusal çıkarları gözetmelerinden ötürü rasyonel aktörler olarak tanımlamıştır (Antunes & Camisao, 2017: 16).

2. RASYONEL SEÇİM TEORİSİ VE SUÇ İLİŞKİSİ

Rasyonel seçim teorisi, kriminoloji disiplini içinde kendinden önceki iki tamamlayıcı ve şekillendirici yaklaşımın üzerine inşa edilerek kendine yer bulmuştur. Bunların başında 18.yy'da Aydınlanma bilim adamları Cesare Beccaria ve Jeremy Bentham tarafından karakterize edilen klasik düşünce okulunun etkisi görülmektedir (Walters, 2015: 1). Bu görüşte, bireylerin suç işlemesinin temelini bireylerin alınacak cezalardan korkmaları ve suç işlemekten kaçınmaları yaklaşımı alınmıştır. Bu temel prensip aynı zamanda kriminolojinin caydırıcılık (deterrence) bakış açısının da merkezindedir. Diğer temel yaklaşım ise, iktisatçıların, bireylerin faydalarına dayalı tüketim ve satın alma kararlarının şekillenmesi fikridir. Bu noktada, rasyonel seçim teorisi ve suç arasındaki ilişkiyi suçtan korkma ve fayda elde etme olarak iki ana temele oturtarak bir sistem oluşturulmuştur (Bouffard & Wolf, 2007: 3807). Kriminoloji ile rasyonel seçim teorisini günümüzdeki haline en yakın hale Becker getirmiştir (G. S. Becker, 1968). Sonraları, teori, suçla ilgili araştırmaları hedef alan suç işleyişi ve suç olaylarına ilişkin rasyonel bir seçim perspektifi oluşturan çalışmalar sayesinde suç araştırmalarında daha da kullanılır hale geldi (D. B. Cornish & Clarke, 1986).

Becker'ın yaklaşımı, suçun, bir failin cezaların riskleri ve acıları ile suçun kazanımlarını rasyonel bir şekilde karşılaştırması sonucu ortaya çıktığını öne sürmüştür (G. S. Becker, 1976: 176). Daha net bir ifadeyle, rasyonel seçim teorisinin suça uygulanması, suçları beklenen ödül ve cezanın bir işlevi olarak açıklamak için ortaya çıkmıştır. Bu teorinin aslında açıklık getirdiği konu; kişi, işleyeceği suçun neticesinde elde edeceği muhtemel fayda ve zararları hesaplayarak olumlu ve olumsuz sonuçları tespit ederek kar bir seçim ise suçu işlemektedir. (Güzel Özdemir, Tanhan, & Özdemir, 2018: 502). Suçun davranışsal bir açıklaması olarak, rasyonel seçim perspektifi, özünde suçluların suç işleyip işlemeyeceğine karar vermeden önce potansiyel maliyet ve faydaları dikkate alacağını savunan bir yaklaşımdır (Bouffard & Wolf, 2007: 3807).

Rasyonel seçim yaklaşımı, bireylerin ceza ve fayda arasında yaptıkları seçim konusunda Becker'ın sübjektif beklenen fayda modeli (SEU) ve Cornish ve Clarke'nin karar verme diagramları modeli üzerinden hareket

etmektedir. Sübjektif beklenen fayda modeli, bireyin suç davranışı için algılanan beklenen faydasının, bazı yasal alternatiflerin beklenen faydasından daha büyük olması halinde suçun daha muhtemel olacağını öne sürer. Matematiksel olarak;

$$EU=pU(Y-f)+(1-p)U(Y)$$

şeklinde formüle edilen model, davranıştan beklenen faydanın rasyonel olarak kişiler tarafından nasıl formüle edildiğini gösterir. EU davranıştan beklenen faydayı; p ceza olasılığı (maliyetlerin kesinliği); Y davranışın beklenen faydaları; f beklenen ceza; ve U maliyetlerin veya faydaların (ciddiyeti) konularını temsil etmektedir. Temelini Becker'ın attığı model zaman içinde değişimlere uğramıştır. Bu değişim ve genişlemenin sebebi teoriye dair ortaya atılan sınırlılıkların ortadan kaldırılmasıdır. Teoriye dair ilk genişleme; bir kişinin suçu gerçekleştirme kabiliyetine ilişkin değerlendirmesine atıfta bulunur; bu, başarı olasılığı olarak adlandırılır (R. Becker & Mehlkop, 2006: 205-210). Denklem giren bu değişken, yakalanmanın tam zıttı durumdadır ve formül içerisinde (1-p) olarak gösterilmektedir. Diğer genişleme ise, normları dikkate alarak karar almanın sosyal koşullarını hesaba bir değişken olarak almak şeklinde ifade edilmektedir (Tittle, Antonaccio, Botchkovar, & Kranidioti, 2010: 1032). Bunun anlamı; normların sosyal bir davranış üzerinde etkisinin olması durumunda kişinin geçirmiş olduğu bireysel öğrenme süreçlerinin, kişinin kurmuş olduğu muhtemel fayda-zarar denklemindeki seçim yönünü etkilemesidir. Literatürde bu etkileşim, normların ve ahlakın, (suçlu) eylemlerin veya niyetlerin açıklanması için önemli, güçlü ve sağlam belirleyiciler olduğu yönündedir (Grasmick & Bursik, 1990; Nagin & Paternoster, 1993; Wikström & Svensson, 2010).

Fakat konunun karmaşık matematiksel zemini, kriminologların sübjektif beklenen fayda konusunda çalışmalar yürütürken sorunlarla karşılaşmasına sebebiyet vermiştir. Bu sorunların en temeli ise suç işleyen bireylerin bu denli karmaşık bir zihinsel süreçten geçmelerinin olası olmamasıdır (D. B. Cornish & Clarke, 1986). Suçluların derin matematiksel değerlendirmeler ve zihinsel çıkarımlar yapmadığını öne süren bir diğer model ise bu seçim sürecini daha ilkel ve üstünkörü olarak nitelemektedir (D. B. Cornish & Clarke, 1987: 935). Bu model, bireyleri etkileyen mizaç ve geçmiş deneyimler gibi konuların ve ihtiyaçlar veya alternatifler gibi durumsal faktörlerin, kişilerin muhtemel eylem planlarının yönünü etkilediğini ve bu süreçte kişilerin kararlarını etkileyen zihinsel gelişim grafikleri kullandığını öne sürmektedir (Bouffard & Wolf, 2007: 3807-3808).

Rasyonel seçim yaklaşımının kriminolojik değerlendirmesi, temelde kişilerin kendi kendilerine yaptıkları tercihlerin altını çizerken konuya iktisadi bir bakış açısı getirildiğinde iki açıklayıcı varsayımın ortaya çıktığı görülmektedir (Fehr & Fischbacher, 2002: 14-18). Bu varsayımlardan ilki, insanların tercihleri konusunda heterojen olduklarını kabul ederken, ikincisi rasyonel seçimlerin sadece kişisel çıkarlarla değil aynı zamanda başkalarının

çıkarlarına yönelik de olabileceği gerçeğidir (Ray Paternoster, Jaynes, & Wilson, 2017: 847). Bu durum, rasyonel seçim teorisini oluşturan yaklaşımları ve diğer kriminolojik teoriler arasında dikkate alınması gereken bir benzerlik olan “ortak çıkar varsayımı” olarak ifade edilir (G. S. Becker, 1968; D. B. Cornish & Clarke, 1986; Hirschi, 1986). Bu temel benzerliğin yanı sıra literatür içerisinde, rasyonel seçim teorisi ve diğer kriminolojik yaklaşımlar arasında üç ortak unsurun varlığının altı çizilmiştir. Bunlar; suç işleme kararı rasyoneldir ve algılanan maliyet ve faydaların derecelendirilmesini içerir, rasyonel seçim modelleri suça özgü olmalıdır ve suç işleme kararı anlık bağlamsal özelliklerden etkilenir (Paternoster & Simpson, 1993: 39).

Suçun biyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıklamalarının aksine, rasyonel seçim yaklaşımı, suçun, insanların tarafından seçilen bir eylem olduğunu varsayar. Bu nedenle, suç işleme kararı, insanların tercihlerinden, risk ve zaman konularına yönelik tutumlarından ve yasal bir fırsatın kullanılabilirliği, maliyetleri ve aynı veya karşılaştırılabilir getirileri gerçekleştirme potansiyellerine karşı yasadışı bir fırsatın mevcudiyeti, maliyetleri ve faydaları hakkındaki tahminlerinden etkilenir (Sattler, Graeff, & Willen, 2013: 446-448). Ya da, ekonomistlerin daha yaygın olarak ifade ettiği gibi, insanlar, subjektif olarak suç işlemenin sonucunda beklenen faydanın, yasal faaliyetlere devam etmek için harcayacakları kaynakların neticesinde elde edeceklerine inandıkları faydayı aştığında suça eğilimli olurlar (Mehlkop & Graeff, 2010). Bu durumun matematiksel formülü ise;

$$(UoC) > (UoN-C)$$

UoC suçtan elde edilecek faydayı; UoN-C ise suç olmayan faaliyetlerden elde edilecek faydayı göstermektedir (R. V. Clarke & Cornish, 1985). Bu eşitsizlik daha önce de belirtildiği gibi bireylerin suç ile elde edilebilecek beklenen faydasının yasal yollarla elde edeceği faydadan büyük olduğu durumlarda ortaya çıkan seçimlerinin suç işlemek yönünde olacağını işaret etmektedir.

Belirleyici suçluluk ve ceza adaleti teorilerinin aksine, rasyonel seçim teorisi, suçluların ve suçlu olmayanların yalnızca yaptıkları seçimlerde farklılık gösterdiğini savunur (Walters, 2015: 1). Bu bağlamda, rasyonel seçim teorisi, seçimin kökenlerini açıklayan teorilerle tezat oluştursa da, bu teori ile daha sosyolojik suç işleme teorileri arasında önemli bir kavramsal örtüşme vardır ve birbirleri arasında teorik entegrasyon konuları mevcuttur (Dahlbäck, 2003). Fakat teori, yapısal koşulların veya sosyalleşmenin bir suçlunun karar vermesini suçlu olmayanlardan farklı kılan karakter kusurları ürettiğini iddia eden açıklamalarla uyumsuzdur (McCarthy & Chaudhary, 2014: 4308).

Rasyonel seçim teorisi birçok anlamda kriminoloji çalışmalarında kullanılsa da, Becker’ın ortaya koyduğu ilk halinden günümüze değişiklikler göstermiştir. Teori kendine yöneltilen eleştirileri daha iyi cevaplayabilmek için genişletilmiş ve zaman içinde diğer disiplinlerle olan ilişkisini

kuvvetlendirmiştir. Fakat her ne kadar disiplinler arası veya yaklaşımlar arası bir ilişki ağı söz konusu olsa da, teori çeşitli eleştirilere de maruz kalmaktadır. Bu eleştirilerin en temelinde, rasyonel seçim teorisinin, hali hazırda sosyal öğrenme ve sosyal kontrol teorilerinin altını çizdiği, bireylerin işlemiş oldukları suçların sonuçlarına duyarlı olduklarına dair fikrin üzerine yeni bir şey eklememiş olmasıdır. Fakat bu eleştiriye, rasyonel seçim teorisinin savunucuları, suçta “seçim” konusuna dikkat çekmesi başta olmak üzere, teorinin karar verme sürecinin kendisine odaklanmasını, farklı faktörlerin suça olan etkisini ve karar verme süreçlerindeki değişik karar noktalarını vurgulamasını kriminoloji çalışmaları açısından bir avantaj olarak göstermektedir (Bouffard & Wolf, 2007: 3809).

Eleştirilere konu olan bir diğer konu ise, rasyonel seçim teorisinin önermelerinin test edilmesinde ve kişilerin suç işleme niyetlerini ortaya çıkarmaya yönelik olarak kullanılan “varsayıma dayalı senaryoların” tasarimsal problemleridir (Bouffard, 2002: 121; Paternoster & Simpson, 1996: 558). Bu eleştirinin asıl sebebi ise bu metodu kullanan araştırmacıların, sınırlı sayıdaki araştırmadan türetilen sonuçlar doğrultusunda senaryo tasarımlarıdır. Kişiler verilen her senaryoyu, senaryoda tanımlanan ve anlatılan kişi olarak karşılık verdikleri için kendilerine ait karşılıkları geliştirememişlerdir (Bouffard, 2002: 124-128). Bunun sonucu olarak ihlal etmeye yönelik karar alma süreçleri ve suça özgü davranışsal adımlar doğru bir şekilde belirlenememiştir.

Özetle, rasyonel seçim teorisi, kriminoloji disiplinde önemli bir yere sahiptir. Teori, suç işlemeye yönelik karar vermeyi anlamak için verimli bir yaklaşım sağlar ve tercihlerin kökenleri ve tercihlerin işleyiş mekanizmalarını birleştirici bir analiz yöntemi kullanır (McCarthy & Chaudhary, 2014: 4308). Bu karakteristik özelliklerin sağlamış olduğu bakış açısı, suçun karakterine ve suç işleme eyleminin bireysel doğasına vurgu yaparak ekonomik bir analiz düzeyi olan fayda-maliyet değerlendirmesini, suçlunun suçtan elde edilebileceği muhtemel fayda ve zarar hesabı ile birleştirerek kriminolojik bir analiz düzeyi oluşturmuştur.

3. ORGANİZE SUÇ İLE İLGİLİ TEORİLER VE RASYONEL SEÇİM YAKLAŞIMI

Organize suçlar, geçmişi 1830'lara kadar uzanan ve günümüz dünyasında kapsamını genişleterek büyüyen bir olgudur (Lampe, 2016: 16). Tarihsel olarak organize suçlar kavramının gelişiminden ziyade çalışmanın bu kısmında günümüzde organize suçlar denildiğinde nelerin anlaşılması gerektiği ile ilgili olarak normatif bir çerçeve çizilerek, bu suçların ortaya çıkış nedenleri rasyonel seçim teorisi bağlamında analiz edilecektir. 1994 yılının da imzalanan Birleşmiş Milletlerin (BM) Napoli Sözleşmesi, organize suçları, sosyal, ekonomik ve politik kurumların yapısını bozan, kar elde etmek ve bölgeleri veya pazarları kontrol altına alabilmek amacıyla şiddet, sindirme ve yolsuzluğu kullanan bir suç yapılması olduğunu söylemiştir (UN General Assembly, 1994). BM'nin bu adımının ardından, BM'nin 50.

kuruluş yılında, Birleşik Devletler Başkanı Bill Clinton, BM'yi sınırışan organize suçlarla ilgili işbirliği konusunda teşvik etmiş ve 1996 yılında Birleşik Devletler bu tür suçları kendi ulusal güvenlik konularının başına taşımıştır (Vlasis, 2002: 27). 1997 yılında başlanan çalışma 15 Kasım 2000 yılında neticelenmiş ve BM Sınırışan Organize Suçlar Sözleşmesi ve üç ek Protokol, Genel Kurulda kabul edilmiştir. Sözleşme ana metni içerisinde; örgütlü suç grubuna katılmak (m.5), suç gelirlerinin aklamak (m.5), yolsuzluk yapmak (m.8) ve adaleti engellemek (m.23) organize suçlar başlığında altı çizilen suçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözleşmenin 2000 yılındaki haline ek olan protokollerinde ise, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı sınırışan organize suçlar arasına alınmış daha sonra BM Genel Kurulu'nun 55/255 sayılı 31 Mayıs 2001 tarihli kararıyla yasadışı ateşli silah ve patlayıcı üretimi ve ticareti bu suçlar kapsamına alınmıştır.

Organize suçlar, hem devletlerin güvenliğini ihlal ettiğinden hukuk ve uluslararası ilişkiler alanlarının hem de karar mekanizmalarını bu tür suçlara karşı önlem almaya ittiğinden politika yapıcılarının siyasi gündemlerinin arasında olmuştur. Bu tür suçlar neticesi itibariyle sosyolojik sonuçlar da doğurduğundan, çok disiplinli ve çok yönlü bir kimliğe sahip olan organize suçlar konusu birçok akademik araştırmaya da konu olmuştur. Bu suçla ilgili literatürdeki tanımlara baktığımızda, organize suçların çok boyutlu yapısı gözler önüne serilmektedir. Örneğin, Giddens(2009: 970), organize suç, geleneksel iş dünyasının birçok özelliğini taşıyan ancak yasa dışı olan faaliyet türlerini şeklinde tanımlamıştır. Bir diğer tanıma göre ise, organize suç, tanınmış bir "organizasyonun" üyesi olan ve yüksek düzeyde işbirliği, planlama ve devam eden bir suç faaliyeti modeline sahip bir grup insanın giriştii suç faaliyetlerini olarak tanımlanmıştır (Tewksbury, 2014: 1). BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi de organize suçları, bir grup bireyin, suç işlemek için yaptıkları planlı ve rasyonel hamleler olarak tanımlamıştır (UNODC, 2015). Görüldüğü üzere bu tanımlar da dikkat çeken unsurların başında bu tür suçların bireysel değil bir grup olarak işlenmesi ve planlı olması gelmektedir. Bu tanımlarla, bu tür suçların farklı özellikleri de ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir grup tarafından işlenmesi, akla bu grubun nasıl ve neden bir araya geldiği gibi soruları getirmektedir. İş dünyasının yasal olarak yürüttüğü bazı ticari faaliyetleri hangi ekonomik sebeplerle planlı ve rasyonel bir şekilde yasa dışı hale getirdikleri sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu tür sorulara, temsil ettikleri bilim dallarının perspektifinden cevap vermek yerine, bu çalışma konunun suç boyutundaki rasyonel tercihlerin tamamını analiz edecektir. Diğer bir değişle, çalışma, organize suçların ekonomik, sosyolojik ve siyasi özelliklerini vurgulamaktan ziyade kriminolojik boyutunu rasyonel seçim teorisi bağlamında inceleyecektir.

Organize suçların neden ortaya çıktığına dair ve bu suçları işleyen gruplara insanların neden dahil olduklarına dair bir çok teori vardır. Fakat bu teoriler arasında, literatürde sık sık altı çizilen belirli teoriler vardır. Bu teoriler; yabancı komplosu teorisi (alien conspiracy theory), yasadışı girişim teorisi (illegal enterprise), sosyal yerleşiklik yaklaşımı (social embeddedness

approach), sosyal düzensizlik teorisi (social disorganization theory) ve rasyonel seçim teorisi (rational choice theory) şeklinde sayılabilir. Çalışmanın bu bölümünde, rasyonel seçim teorisi haricinde bahsi geçen teorilerin organize suçlar konusunu nasıl temellendirdiğine bakılacaktır. Bunun nedeni, teorik olarak tam bir çerçevede konuyu inceleyebilmek ve rasyonel seçim teorisi incelenirken eksikliklerini veya diğer teorilere göre üstünlüklerini daha net bir şekilde ortaya koyabilmektir.

3.1. Farklı Teoriler ve Farklı Bakışlar: Organize Suçları Anlamak

Yabancı komplosu teorisi, organize suçları göç ile ilişkilendirmektedir. Öyle ki, bu teorinin ortaya çıkış yeri olan Birleşik Devletlerde, bu teori, organize suçun Amerika Birleşik Devletleri'ne, ya büyük ölçekli etnik göç sürecinde ya da suçlu grupların bilinçli bir şekilde pazarlarını ve karlarını genişletme çabası sırasında organize edilmiş suçlu grupları tarafından ithal edildiği fikrini temel almaktadır (Tewksbury, 2014: 1). Bu şekliyle teori, Birleşik Devletlerdeki organize suçlarla ilgili çalışmaların merkezinde olmuştur. Bunun nedeni, İtalyan Mafyası, Asyalı uyuşturucu kaçakçıları ve Meksikalı çeteler göç yoluyla bu ülkeye gelerek suç potansiyellerini de taşımışlardır (Lyman, 2019: 64). Bu tür suçlar, suç örgütleri açısından çerçevesi olduğunda, organize suç ile toplum arasındaki ilişki, iki ayrı varlık arasındaki bir çatışma olarak ve birbirlerine düşman iki varlık arasındaki ilişki olarak tasvir edilme eğilimindedir (Lampe, 2016: 216). Bu teorik yaklaşımın ortaya çıkması hasımlık konusunun altı sıkça çizildiğinden akademik kökenli değil daha çok kolluk kuvvetlerinin algıları neticesinde olmuştur (Tewksbury, 2014: 1). Kleemans (2014: 33) da aynı görüşü destekleyerek, bu teorinin, bilim insanları tarafından değil, kamuoyu tartışması sırasında politika yapıcılar tarafından geliştirildiğinin altını çizmiştir. Göçmenlerle, organize suç faaliyetlerinin ortaya çıktığına inanan bu görüşün bazı handikapları vardır. Bunlar, özellikle Birleşik Devletlerde hali hazırda var olan organize suç gruplarını göz ardı etmiştir. Sadece bir analiz düzeyi olarak toplumda öteki konumunda olanların toplumla arasındaki düşmanlığa vurgu yapmıştır. Bir diğer zayıf noktası, göçmenlerin pazara ve fazladan kara ulaşma çabaları bilinmesine rağmen, göç eden nüfus içerisinde bu gruplara dahil olmayan fakat ekonomik ve sosyal sebeplerden ötürü bu örgütlere dahil olmak zorunda olan insanları göz ardı etmiştir.

Bir diğer dikkat çekici teori ise, yasadışı girişim teorisidir (Smith, 1980). Teori, organize suç için açıklama olarak, meşru işletmeler tarafından karşılanamayan talepleri (uyuşturucu, seks işçileri v.b.) organize suç örgütlerinin arz etmesi mantığına dayanmaktadır. Diğer bir değişle, organize suç örgütleri, bu tür talepleri karşılamak için pazara giriş yapan girişimciler olarak görülür. Bu bağlamda, "girişim" (veya işletme), organize suçun açıklanmasında merkezindedir (Tewksbury, 2014: 3). Bu teori yasal işletmeler ile yasal olmayan işletmeler arasında ki dikkate değer benzerlikleri vurgulamaktadır. Bu teoride, suçlular, yasadışı olmasına rağmen yasal faaliyetlerle aynı arz ve talep yasaları tarafından yönlendirilen

faaliyetlerde bulunan normal, rasyonel, kar amaçlı girişimciler olarak görülmektedir (Kleemans, 2014: 35). Örnek olarak, 1920'lerde Birleşik Devletlerde alkolün yasaklanması ve sonucunda olanlar olaylar bu teori için en temel örnek görevi görmektedir. Piyasada alkol için oluşan talep yasal işletmeler tarafından karşılanamayınca, yasal olmayan girişimler bu talebi karşılamak için karaborsa satışlarla devasa bir arz oluşturmuşlardır (Lyman, 2019: 71). Bu teorinin içinde bulunduğu bazı problemler vardır. Bunların başında da, rasyonel olarak görülen organize suç örgütlerini çalışan araştırmacıların yasadışı girişimcilerin kişisel olarak beceri sahibi olduklarına yönelik aşırı vurgular gelmektedir (van Duyne, 1993). Öyle ki, bu tür yaklaşımlar içerisinde, yasadışı faaliyetler ve uyum, rasyonel davranışla açıklanırken başarı veya başarısızlık, zeka ve becerikliliğin sonucu olarak görülür (Kleemans, 2014: 36).

Organize suç faaliyetlerinin varlık gösterdiği bir sosyal çevre vardır. Faaliyetlerin açıklanması için ise bu sosyal çevre içerisi deki sosyal bağlar ve sosyal etkileşimler incelenmelidir. İşte bu görüşü ortaya atan yaklaşım sosyal yerleşiklik ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu görüşün temeli, Granovetter (1985: 507) tarafından ekonomik faaliyetler, sosyal yapı ve ilişkiler içinde sıkıca yerleşik olarak yer alır ifadesiyle atılmıştır. Bu görüş organize suçlara uyarladığında ise suçlular, tanıdıklarının (sosyal çevre veya sosyal ağ) para, bilgi ve bağlantılar gibi kaynaklarını kullanarak yeni fırsatlar bulabilir (Buskens & Raub, 2013: 117; Kleemans, 2014: 37). Kişiler arasında rastgele ortaya çıkmamış olan bu sosyal ilişki, insanların yakın yaşaması ve günlük aktivitelerini beraber yapması sonucu zaman içinde gelişen bir ilişkidir (Feld, 1981: 1016). Bu ilişki, finansal çıkarların yüksek olması ve işbirliği koşullarının temelde yasal ticaretten farklı olması nedeniyle, sosyal ilişkileri ve sosyal ağları birçok organize suç faaliyeti için önemli kılmıştır (Kleemans, 2013: 618). Bu önemin asıl nedeni ise kişiler arasında gelişmiş olan "güven" duygusudur (Lampe & Johansen, 2004: 160). Bu durum örgütler için en az fiziki sermaye (para ve mal) kadar önemli olan insan sermayesi anlamına gelmektedir. Sosyal ilişki içerisinde olan üyelerin bir araya gelerek oluşturdukları organize suç örgütleri içerisinde hali hazırda risk oluşturan ceza ihtimali düşünülürken bunun yanında ciddi bir risk oluşturan yalan ve hile ortadan kaldırılmış veya en aza indirilmiş olmaktadır (Kleemans, 2013: 619). Bu yaklaşım organize suçları, bir bütün olarak değerlendirmemiştir. Burada, amacın kar elde etmek veya piyasada oluşan boşlukları doldurmak gibi neticeye yönelik çıkarımlardan ziyade, organize suçları işleyen kişilerin veya örgütlerin sosyal altyapıları anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın bu kısmında değinilecek olan son teori ise sosyal düzensizlik yaklaşımıdır. Sosyal düzensizlik, bir topluluk yapısının, sakinlerinin ortak değerlerini gerçekleştirme ve etkili sosyal kontrolleri sürdürme konusundaki yetersizliğini ifade eder (Sampson & Groves, 1989: 775). Shaw ve McKay (1942) tarafından ortaya konulan teori, yoksulluğun, etnik heterojenliğin ve nüfus hareketliliğinin kentsel alanlarda yüksek suç ve

suç oranlarının (social disorganization) habercisi olduğunu öne sürer. Bahsedilen bu üç unsurun topluluğun suç ve suçu kontrol etme yeteneğini zayıflatan sosyal ve kültürel bir çevre oluşturduğunu belirtir (Wong, 2012: 101). Yapılan çalışmalarda, bahsi geçen bölgelerde yaşayan insanlar zaman içerisinde tamamen değişmiş olsa bile bu bölgelerin suç oranlarında her hangi bir değişme gözlemlenmemiştir. Bu bölgeler kimsenin yaşamak istemediği, şehirlerin yaşamak için çok tercih edilmeyen geçiş bölgeleridir (zone in transition) (Burke, 2014). Hareketli ve tercih edilmeyen yapısından dolayı bu bölgelerde sosyal ve hukuki denetimin yetersizliği suç oranlarını arttırmaktadır. Bu çıkarımlar neticesinde suçu ve suçluluğu biyolojik, fizyolojik ve psikolojik özellikleriyle inceleyen çalışmalardan farklı olarak bu teori, suçu ve suçluluğu belirli kişisel ya da etnik özelliklerden bağımsız olarak değerlendirmiştir. Teori, bu tür bölgelerde yaşayan herkesi potansiyel suçlu olarak gördüğünden ve kişisel eğilimleri göz ardı ettiğinden dolayı eleştiriler almıştır (Kızmaz, 2005: 152). Yeni göçmen gruplarının yalnızca birey olarak kendilerine değil, aynı zamanda diğerlerine de fayda sağlamak için birlikte çalışabileceğini göstermenin bir yolu olarak organize suçları kullandıkları görülebilir. Bu suçlar neticesinde para kazanılması ise, organize suçları bir yaşam biçimine döndürmektedir (Tewksbury, 2014: 2).

Bahsi geçen dört teori, rasyonel seçim teorisi ile birlikte organize suçları anlamlandırmak için en çok kullanılan yaklaşımlardır. Organize suçları, belirli gruplara mal etmek, konuyu piyasaya arz sağlamak olarak görmek, sosyal çevrenin bir neticesi olarak vurgulamak ve yaşanan yerin bu tür suçlara zemin hazırladığının altını çizmek gibi tek tek geçerli sebepler üzerine inşa edilen bu yaklaşımlar konunun “ceza” boyutuna çok odaklanmamış daha çok sosyolojik temellerini irdelemişlerdir.

3.2. Rasyonel Seçim Teorisi ve Organize Suçları Anlamak

Sosyoloji biliminin suça bakışı bu tür davranışların “sapkın” olduğu yönüdeyken iktisat bilimi konuya “akılcı bir seçim” olarak yaklaşmaktadır. Bu durumun neticesinde iktisadi bir bakışla suç işlemek bireylerin fırsatları kullanması anlamında değerlendirilmiştir (Akdeniz & Üzümcü, 2013: 119). Çalışmanın önceki bölümlerinde de bahsedildiği gibi rasyonel seçim teorisi kriminoloji alanında iktisadi bir çıkarım ve analizle hareket etmektedir. Fakat en başta belirtmekte fayda var ki bu teori salt organize suçun açıklamasına özgü değildir ve aslında genel olarak suç için yapılan açıklamaya göre yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu teorinin temelinde yatan ana etmen bireylerin fayda ve maliyet arasında yapmış oldukları kişisel değerlendirmelerinin neticesinde suç işleyip işlememeye karar vermeleri yatmaktadır. Bu ana temel, organize suça uygulandığında bu, bireylerin ve grupların kendilerine fayda sağlamanın yollarını aradıkları anlamına gelir. Bu teorinin araştırmanın merkezine alınmasının sebepleri de işte bu noktada önem kazanmaktadır. Organize suç faaliyetleri, bir önceki bölümde altı çizilen teorilerin hemen hepsinden özellikler taşıyarak ortaya çıkmaktadır. Birleşik Devletler’in kolluk kuvvetlerinin temelini attığı yabancılar ve

göçmenlerden kaynaklı da olabilmekte, şehrin gettolarında yaşayan insanların ekonomik refaha ulaşma çabalarını da kapsayabilmekte, yasal olarak oluşturulamayan arzı oluşturmayı da benimsemekte veya sosyal çevrenin bir gereği olarak doğabilmektedir. Rasyonel seçim teorisi, aslında temelinde ekonomik gerçekliklerin analizi bulunmasından ötürü tüm bu teorilerin analizlerinde varlığını bir şekilde gösterebilmektedir. Kapsayıcı yapısı ve olgulara ekonomi ve ceza disiplinlerinden bakabilmesi sebebiyle bu çalışmada merkeze alınan teori ile ilgili olarak bu bölümde, teorinin organize suçları açıklamaya ne denli yetip yetmediği tartışılacaktır.

Suçlular, yasadışı olmasına rağmen, yasal faaliyetlerle aynı arz ve talep yasaları tarafından yönlendirilen faaliyetlerde bulunan normal, rasyonel, kar amaçlı girişimciler olarak görülürler (Kleemans, 2013: 616). Bu suçluların dahil oldukları gruplar ise amaçları suçun beklenen getirisini maksimize etmek isteyen ve bunun için uğraşan rasyonel karar vericiler olarak tanımlanmaktadır (Blackburn, Neandis, & Rana, 2017: 235). Yani buradan şu sonucu elde etmek mümkündür, bireysel olarak yapılan fayda maliyet analizi ile suç işlemekten doğan faydanın daha büyük olması durumuna varan bir denklem, boyut değiştirip bireylerin ortak faydasının maliyetlerden büyük olması durumunu gerçekleştiriyorsa burada organize suç faaliyetlerinden bahsetmek mümkündür. Bu noktada, rasyonel seçim yaklaşımının sağlamış olduğu analiz düzeyleri grupların ortak menfaatini, pazardaki talepleri ve arz edilmesi muhtemel yasadışı ürünleri grupların oluşturdukları denklemin “fayda” tarafına yazarken, bu faydalara karşı önlem alması muhtemel birimleri de (devletler, kolluk kuvvetleri, politika ve kanun yapıcılar) denklemin “maliyetler” kısmına yazar. Nitekim bu denklemin içerisindeki çıktılar analiz eden bilişsel psikoloji, karar bilimleri ve davranışsal ekonomi gibi disiplinler, kamu politikasının organize suçları önlemeye yönelik adımlarının tasarımına destek sağlarlar (Loughran, Paternoster, & Weiss, 2015: 65).

Her yasadışı eylemin yasal bir sorumluluk doğuran karşılığı vardır. Diğer bir deyişle, yasadışı kar elde etmenin yolları yasa dışı olarak kabul edilir ve tespit, yakalama ve yaptırım potansiyeli taşır.

Konuyu retorikten çıkarıp gerçek örnekler verdiğimizde, uyuşturucu ticareti yapma, bir kumar operasyonu yürütme veya bir fuhuş çetesini yönetme seçimini yapmak için, suçlular olası faydaların olası maliyetlerden daha ağır bastığını görmelidir (Tewksbury, 2014: 2). Aksi takdirde, bu seçim rasyonel olmaktan çıkmaktadır. Suçların ekonomik, psikolojik, fiziksel, sosyal ve hatta siyasi motivasyonları içeren bir dizi nedenden dolayı işlendiği unutulmamalıdır. Fakat organize suçlar için belki de en temel motivasyon finansal çıkar elde etmektir. Kimi durumlarda bireyler, kendilerini suç örgütüne kanıtlamak, saygı elde etmek ve güven kazanmak içinde suç işleyebilmektedir. Burada da kişiler örgüte duydukları güven nedeniyle risklerin minimuma indiğini düşünmektedirler (Lyman, 2019: 62).

Devletler ve toplum arasında sosyal bir sözleşme rolü oynayan ceza hukuku, toplumsal düzeni bozan veya bozmaya yeltenen bireylere karşı en

temel caydırıcı unsurdur (Matsueda, 2013: 283). Bu noktada, asıl maliyetleri oluşturan cezaların, yakalanma korkusunun veya ölümün doğal bir etkisi olan “caydırıcılık” hem akademisyenler hem de kanun ve politika yapımcıların gündemine girmektedir. Cezanın amacı, ancak suçlunun vatandaşlara yeni yaralar vermesini önlemek ve başkalarını caydırmak olarak ifade edilmiştir (Beccaria, 2009: 42). Bu caydırıcılık, cezanın kesinliği, cezanın hızı ve ağırlığıyla doğru orantılı olarak değerlendirilmiştir. Fakat yapılan çalışmalarda, bu üç etkenin caydırıcılık üzerinde fazla bir etkisi olmadığı gözlemlenmiştir (Kleck, Sever, Li, & Gertz, 2005; Wright, 2010: 3). Bunun nedeni de, aslında rasyonel seçim teorisine yöneltilen en temel eleştiri olan bireylerin tamamen rasyonel hareket etmelerinin mümkün olmadığı gerçeğidir. Akdeniz ve Üzümcü (2013: 120) suçlu davranışlarının rasyonelliğe uymadığını kişilerin kimi zaman risk ve maliyetleri önemsemediklerinin veya hesaplayamadıklarının altını çizmiştir. Her ne kadar kişiler veya örgütler yapılan eylemin neticesinde maliyeti minimum tutmak gayretine de girseler tamamen hesaplamalar ile beraber objektif bir şekilde rasyonel olmaktan uzak kalmaktadır. Bundan dolayı da kriminolojide bireylerin kısmen veya sınırlı rasyonel oldukları vurgulanmaktadır (Akers, 1990: 663). Bu eleştiriye rağmen, bu teori, suçluları olumsuz sosyal koşullara ve psikolojik ihtiyaçlara yanıt veren pasif aktörler olarak değil, aktif karar vericiler olarak görmektedir (Harding, 1990). Üstelik suç işleyen bu örgütler tamamen rasyonel değılseler bile işleyecekleri suçları da ani bir kararla işlemeyip üzerine plan ve program yapmaktadır (Hochstetler, 2010: 48).

Suç, üç temel faktörün bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkar: motive olmuş bir suçlu, uygun bir hedef ve bir suç olayına doğrudan veya dolaylı olarak müdahale edebilecek konumda kişilerin bulunmaması (R. V. Clarke & Eck, 2005). Organize suçlar da bu üç elementi bir araya getirebilen mükemmel bir rasyonel suç olarak adlandırılmıştır (D. B. Cornish & Clarke, 2002: 41). Diğer bir değışle, suçlular, yasal tutarsızlıklar, teknolojik gelişmeler ve tüketici davranışları ile güçlendirilmiş, suçu kolaylaştırmak için rasyonel fırsatları belirlemeye uyum sağlamışlardır (Gilmour, 2016: 2). Bu durum özellikle küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan yeni fırsatları ve pazarları bulma yönünde organize suç faaliyetlerini genişletmiştir.

Rasyonel seçim teorisinin temel fikirlerini organize suçlar bağlamında değerlendirmeden önce, bireysel olarak işlenen suçlarda kişisel menfaatler gözetilir ve kişisel bir fayda-maliyet değerlendirmesi yapılırken organize suçlarda farklı bireylerin bir araya gelerek örgüt menfaatini gözettiklerinin altı çizilmelidir. Kriminolojik teorilerin tamamının odak noktası, suçlu eylemlerinden ziyade suçluyu anlamaya yönelik çıkarımlar yapmaktır. Rasyonel seçim teorisi, direkt olarak suçlu eylemi analiz ederek suçlunun bu eylemi neden ve nasıl yaptığını anlamlandırmaya çalışır (Gilmour, 2016: 3). Bu bağlamda organize suç örgütü, piyasada doğan talebi karşılamak üzere yasadışı bir arz oluşturur ve bu pazardan fayda elde etmeye çalışır. Bu süreçte, pazara girmenin riskleri, doğabilecek hapis cezaları veya

tutuklamalar denklemin bir tarafına alınır diğer tarafa ise elde edilecek fayda konularak terazinin hangi kefesinin ağır basacağı hesaplanır. Getirilen teorik eleştirilere rağmen, organize suç örgütleri bireylerin oluşturdukları bir üst yapı olarak görüldüğünde kendi faydasını gözeterek hareket etmesi bağlamında rasyonel davranır. Yine eleştirilerin aksine bu süreç birden bire değil bir altyapı çalışmasının neticesinde meydana gelir. Daha net bir ifadeyle, örgütün ana yapılanmasının oluşturulması, suç faaliyetine göre örgüt içerisinde kabiliyetli ve uyumlu kişilerin belirlenmesi, sosyal ağların devreye sokulması gibi denklemin içerisindeki risk faktörünü azaltıcı tüm elementler bir zaman neticesinde oluşturulduğundan bu tür örgütlü eylemlere aniden gelişen aksiyonlar demek hatalıdır. Elbette ki süreç içerisinde, risk faktörlerini etkilemesi muhtemel değişkenler anlık kararlar ile değiştirilebilmektedir. Bu da organize suç örgütlerinin plansız olduğunu değil anlık değişen şartlara ne denli uyumlu olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, rasyonel seçim teorisi, analiz yeteneği kimi noktalarda yetersiz kalan bir yaklaşım olarak görülse de kişiler arası iletişim neticesinde doğan sosyal ağlara, suç örgütlerinin karar verme süreçlerine ve suçun muhtemel çıktıları olan fayda ve zarara önem vermesi sebebiyle, organize suçları anlamak noktasında önemli bir yere sahiptir.

Sonuç

Kökenleri Aydınlanma Dönemine uzanan rasyonel seçim yaklaşımı, içinde barındırdığı iktisadi değerlendirmeler ve bireyin kişisel seçimlerini ön plana alan yaklaşımlarıyla, iktisat alanında birçok çalışmaya temel olmuştur. 1900'lerin ortalarından itibaren, suçlu davranışlarını anlamlandırmayı ve suçu anlamayı hedefleyen kriminoloji alanında da bahsi geçen yaklaşım sıkça kullanılır olmuştur. Bireylerin suça yönelmelerini, kişisel faydalarını maksimize etmek için yaptıkları fayda maliyet analizine dayandırmış olan teori, ceza alma veya yakalanma ihtimalinin düşük olduğu durumlarda bireylerin akılcı bir seçim yaparak suçtan elde edecekleri getirileri tercih edeceği çıkarımının üzerine inşa edilmiştir.

Rasyonel seçim teorisi, bireyleri tamamen rasyonel olarak gördüğü, önermelerinin doğrulanabilirliğinin yetersiz olması ve salt bireyci yaklaşımlarıyla literatürde birçok eleştiriye konu olmuştur. Bu eleştirilerden ziyade temel dayanağı olan insanın bencil olması ve kendi faydalarını maksimize etme çabaları günümüzde bile kriminoloji çalışmalarında kullanılır şekilde durmaktadır. Nitekim, bu çalışma içerisinde, zamanla yerelden küresele dönüş yapmış olan organize suçları analiz edebilmek için de teorinin temel dayanakları kullanılmıştır. Teorinin, neden hala önemli ve dikkat çekici olduğu konusu, literatürde organize suçları değerlendirmek için sıkça kullanılan “yabancı komplosu”, “yasadışı girişim”, “sosyal yerleşiklik” ve “sosyal düzensizlik” teorileri incelenerek analiz edilmiştir. Yapılan bu değerlendirmelerden, göçmenlerin daha çok kolluk kuvvetleri tarafından altı çizilerek organize suç işledikleri, organize suç örgütlerinin ortaya çıkan talebi karşılamaya yönelik hareket eden bir girişim oldukları, organize suç

işleyenlerin aynı sosyal çevreden geldikleri ve kent yaşantısında sosyal olarak bir kenara itilen grupların bu tür suçları işleme eğilimlerinin yüksek olduğu gibi sonuçlar elde edilmiştir. Ortak amaç, etnik köken, aile, sosyal çevre veya çıkar gibi bağlayıcı faktörlerle bir araya gelen organize suç yapılanmaları bahsi geçen sonuçların hepsi ile bir araya gelmiş olabilirler. Rasyonel seçim teorisi, bu noktada, suçluların kim olduklarına yönelik değil suçu neden ve nasıl işlediklerine yönelik çıkarımları ön planda tuttuğu için diğer yaklaşımlardan farklı görülerek çalışmanın temel dayanağı haline getirilmiştir.

Sosyolojideki, suç işleme eylemine “sapkın” davranış şeklindeki bakışın aksine rasyonel seçim teorisi, suç işlemeye kişilerin “akılcı seçimi” gözüyle bakmaktadır. Bireysel olarak fayda maliyet analizinde faydanın cezadan büyük olduğu durumlarda suç işleyen bireyler, organize suç örgütünün faydasını toplu bir fayda olarak görerek faaliyet alanlarında suç işlemektedir. Bireysel olarak işlenen suçlarda, amaç genel olarak finansal bir edinim olsa da organize suçlarda bu durum finansal kazanımın yanında kendilerini suç örgütüne kanıtlamak, saygı elde etmek ve güven kazanmak gibi organize suç örgütünün devamlılığını ve potansiyelini arttırmaya yönelik olarak da şekillenebilmektedir. Rasyonel seçim teorisi, bireylerin tamamen rasyonel oldukları fikrini benimsese bile bunun gerçekten mümkün olmadığını farkında olarak bireylere kısmen rasyonel aktörlerdir diyerek, suçluları olumsuz sosyal koşullara ve psikolojik ihtiyaçlara yanıt veren pasif aktörler olarak değil, aktif karar vericiler olarak görmektedir. Bu bağlamda da organize suç örgütlerinin eylemlerinde yapılan fayda maliyet değerlendirmesi sonucu fayda edeceklerini düşünen aktörler, piyasada oluşan talebi karşılamaya yönelik arz oluşturarak örgütlerin faydasını maksimize etmek üzere aktif rol oynamaktadırlar.

Özetle, suçluların suç işleme sürecini iktisadi bir değerlendirme sürecinden geçirerek yaptığı fikrini benimseyen rasyonel suç teorisi, kriminolojiye getirmiş olduğu suçluların neden ve nasıl suç işlediklerine yönelik anlamlı çıkarımlarıyla ön plana çıkmış bir yaklaşımdır. Sosyolojik ve kriminolojik teorilerin en dikkat çekici olanlarından temel karakteristik özellikleri içerisinde barındıran bu teori, sadece bireysel suçları analiz etmek için değil günümüzde küresel bir krize dönen ve devletlerin güvenliklerini tehdit eden organize suç konusunu da analiz etmek için kullanılabilir bir derinliğe sahiptir. Her ne kadar, tamamen rasyonel birey veya suç örgütü fikri akılcı olmasa da kısmi rasyonellik göstererek kendi faydalarını maksimize etmek isteyen tüm suçluların ve suç örgütlerinin davranışlarını değerlendirirken önemli ve ciddi bir bakış açısı sağlamaktadır.

Kaynakça

Akdeniz, S., & Üzümcü, A. (2013). *Suç ve Sosyo-Ekonomik Değişkenler Arasındaki Bağımlılık İlişkisi: Kars Cezaevi Üzerine Bir İnceleme*. 4(6), ss.115-138.

- Akers, R. (1990). Rational Choice, Deterrence, and Social Learning Theory in Criminology: The Path Not Taken. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 81(3), ss.653-676.
- Akgüneş, A. O., & Aren, S. (2018). Dört Temel Duygunun Bireylerde Risk Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi. *Journal of Business Research - Turk*, 10(3), ss.362-378.
- Antunes, S., & Camisao, I. (2017). Realism. İçinde S. McGlinchey, R. Walters, & C. Scheinplflug (Ed.), *International Relations Theory* (ss. 15-22). Bristol: E-International Relations Publishing.
- Beccaria, C. (2009). *On Crimes and Punishments*. United States: Seven Treasures Publications.
- Becker, G. S. (1968). Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*, 76(2), ss.169-217.
- Becker, G. S. (1976). *The Economic Approach to Human Behavior*. University of Chicago Press.
- Becker, R., & Mehlkop, G. (2006). Social Class and Delinquency: An Empirical Utilization of Rational Choice Theory with Cross-Sectional Data of the 1990 and 2000 German General Population Surveys (ALLBUS). *Rationality and Society*, 18(2), ss.193-235.
- Blackburn, K., Neanidis, K. C., & Rana, M. P. (2017). A Theory of Organized Crime, Corruption and Economic Growth. *Economic Theory Bulletin*, 5(2), ss. 227-245.
- Bouffard, J. A. (2002). The Influence of Emotion on Rational Decision Making in Sexual Aggression. *Journal of Criminal Justice*, 30(2), ss. 121-134.
- Bouffard, J. A., & Wolf, K. (2007). Rational Choice Theory: A Crime-Related Perspective. İçinde G. Ritzer (Ed.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Oxford, UK: John Wiley & Sons, Ltd.
- Burke, R. H. (2014). *An Introduction to Criminological Theory* (Fourth Edition). London New York: Willan.
- Burns, T., & Roszkowska, E. (2016). Rational Choice Theory: Toward a Psychological, Social, and Material Contextualization of Human Choice Behavior. *Theoretical Economics Letters*, 06(02), ss.195-207.

- Buskens, V., & Raub, W. (2013). Rational Choice Research on Social Dilemmas: Embeddedness Effects on Trust. İçinde R. Wittek, T. A. B. Snijders, & V. Nee (Ed.), *The Handbook of Rational Choice Social Research* (ss. 113-150). Stanford: Stanford Social Sciences.
- Clarke, R. V., & Cornish, D. B. (1985). Modeling Offenders' Decisions: A Framework for Research and Policy. İçinde *Crime and Justice* (C. 6, ss. 147-185). Şikago: University of Chicago Press.
- Clarke, R. V., & Eck, J. E. (2005). *Crime Analysis for Problem Solvers in 60 Small Steps*. Washington: Center for Problem-Oriented Policing.
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (1986). *The Reasoning Criminal: Rational Choice Perspectives on Offending*. Transaction Publishers.
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (1987). Understanding Crime Displacement: An Application of Rational Choice Theory. *Criminology*, 25(4), ss. 933-948.
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (2002). Analyzing Organized Crimes. İçinde Alexis Russell Piquero & S. G. Tibbetts (Ed.), *Rational Choice and Criminal Behavior: Recent Research and Future Challenges* (ss. 41-62). New York London: Routledge.
- Dahlbäck, O. (2003). *Analyzing Rational Crime-Models and Methods*. Hollanda: Springer.
- Fehr, E., & Fischbacher, U. (2002). Why Social Preferences Matter—The Impact of Non-Selfish Motives on Competition, Cooperation and Incentives. *The Economic Journal*, 112(478), ss. C1-C33.
- Feld, S. L. (1981). The Focused Organization of Social Ties. *American Journal of Sociology*, 86(5), ss. 1015-1035.
- Friedman, M., & Friedman, M. (1953). *Essays in Positive Economics*. Şikago: University of Chicago Press.
- Giddens, A. (2009). *Sociology* (6th Edition edition). Cambridge: Polity Press.
- Gilmour, N. (2016). Understanding the Practices Behind Money Laundering - A Rational Choice Interpretation. *International Journal of Law, Crime and Justice*, ss. 44, 1-13.

- Goode, W. J. (1997). Rational Choice Theory. *The American Sociologist*, 28(2), 22-41.
- Granovetter, M. (1985). Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness. *American Journal of Sociology*, 91(3), ss. 481-510.
- Grasmick, H. G., & Bursik, R. J. (1990). Conscience, Significant Others, and Rational Choice: Extending the Deterrence Model. *Law & Society Review*, 24(3), ss.837-861.
- Gray, L. N., & Tallman, I. (1987). Theories of Choice: Contingent Reward and Punishment Applications. *Social Psychology Quarterly*, 50(1), ss. 16-23.
- Green, S. L. (2002). *Rational Choice Theory:An Overview*. Baylor University.
- Grüne-Yanoff, T. (2012). Paradoxes of Rational Choice Theory. İçinde S. Roeser, R. Hillerbrand, P. Sandin, & M. Peterson (Ed.), *Handbook of Risk Theory* (ss. 499-516). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Güzel Özdemir, P., Tanhan, F., & Özdemir, O. (2018). Psikiyatride Rasyonel Seçim Teorisi. *Psikiyatride Guncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry*, 10(4), ss. 484-495.
- Hardin, R. (2001). Rational Choice Explanation: Philosophical Aspects. İçinde N. J. Smelser & P. B. Baltes (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (ss. 12755-12760). New York: Elsevier.
- Harding, R. W. (1990). Rational-choice gun use in armed robbery: The Likely Deterrent Effect on Gun use of Mandatory Additional Imprisonment. *Criminal Law Forum*, 1(3), ss. 427-450.
- Hirschi, T. (1986). On the Compatibility of Rational Choice and Social Control Theories of Crime. İçinde D. Cornish & R. Clarke (Ed.), *The Reasoning Criminal: Rational Choice Perspectives on Offending* (ss. 105-118). New York: Springer.
- Hochstetler, A. (2010). International Dynamics in Robbery and Burglary Groups. İçinde P. F. Cromwell (Ed.), *In their Own Words: Criminals on Crime: An Anthology* (ss. 46-66). New York: Oxford University Press.

- Homans, G. C. (1961). *Social Behavior; Its Elementary Forms*. Harcourt: Brace & World.
- Iannaccone, L. R. (2016). Rational Choice: Framework for the Scientific Study of Religion. İçinde L. A. Young (Ed.), *Rational Choice Theory and Religion Summary and Assessment* (ss. 25-44). Londra: Routledge.
- Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), ss. 149-174.
- Kleck, G., Sever, B., Li, S., & Gertz, M. (2005). The Missing Link in General Deterrence Research*. *Criminology*, 43(3), ss. 623-660.
- Kleemans, E. R. (2013). Organized Crime and the Visible Hand: A Theoretical Critique on the Economic Analysis of Organized Crime. *Criminology & Criminal Justice*, 13(5), 615-629.
- Kleemans, E. R. (2014). The Oxford Handbook of Organized Crime. İçinde L. Paoli (Ed.), *Theoretical Perspectives on Organized Crime* (ss. 32-53). Oxford: Oxford University Press.
- Lampe, K. von. (2016). *Organized Crime: Analyzing Illegal Activities, Criminal Structures and Extra-Legal Governance*. Los Angeles London New Delhi Singapore Washington DC: SAGE.
- Lampe, K. von, & Johansen, P. O. (2004). Organized Crime and Trust: On the Conceptualization and Empirical Relevance of Trust in the Context of Criminal Networks. *Global Crime*, 6(2), ss. 159-184.
- Loughran, T., Paternoster, R., & Weiss, D. B. (2015). Deterrence. İçinde Alex R. Piquero (Ed.), *The Handbook of Criminological Theory* (ss. 50-74). Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Lyman, M. D. (2019). *Organized Crime*. New York: Pearson.
- Matsueda, R. L. (2013). Rational Choice Research in Criminology: A Multi-Level Framework. İçinde R. Wittek, T. A. B. Snijders, & V. Nee (Ed.), *The Handbook of Rational Choice Social Research* (ss. 283-321). California: Stanford Social Sciences.
- McCarthy, B., & Chaudhary, A. (2014). Rational Choice Theory and Crime. İçinde G. Bruinsma & D. Weisburd (Ed.), *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice* (ss. 4307-4315). Londra: Springer.

- Mehlkop, G., & Graeff, P. (2010). Modelling a Rational Choice Theory of Criminal Action: Subjective Expected Utilities, Norms, and Interactions. *Rationality and Society*, 22(2), ss. 189-222.
- Nagin, D. S., & Paternoster, R. (1993). Enduring Individual Differences and Rational Choice Theories of Crime. *Law & Society Review*, 27(3), ss. 467-496.
- Paoli, L., & Beken, T. V. (2014). Organized Crime: A Contested Concept. İçinde L. Paoli (Ed.), *The Oxford Handbook of Organized Crime* (ss. 13-31). Oxford: Oxford University Press.
- Paternoster, R., & Simpson, S. (1993). A Rational Choice Theory of Corporate Crime. İçinde R. V. G. Clarke & M. Felson (Ed.), *Routine Activity and Rational Choice* (ss. 37-58). New Brunswick: Transaction Publishers.
- Paternoster, Ray, Jaynes, C. M., & Wilson, T. (2017). Rational Choice Theory and Interest in the “Fortune of Others”. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 54(6), ss. 847-868.
- Paternoster, Raymond, & Simpson, S. (1996). Sanction Threats and Appeals to Morality: Testing a Rational Choice Model of Corporate Crime. *Law & Society Review*, 30(3), ss. 549-583.
- Pires, S. F., Schneider, J. L., & Herrera, M. (2016). Organized Crime or Crime that is Organized? The Parrot Trade in the Neotropics. *Trends in Organized Crime*, 19(1),ss. 4-20.
- Sampson, R. J., & Groves, W. B. (1989). Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory. *American Journal of Sociology*, 94(4),ss. 774-802.
- Sattler, S., Graeff, P., & Willen, S. (2013). Explaining the Decision to Plagiarize: An Empirical Test of the Interplay Between Rationality, Norms and Opportunity. *Deviant Behavior*, 34(6), 444-463.
- Scott, J. (2000). Rational Choice Theory. İçinde G. Browning, A. Halcli, & F. Webster (Ed.), *Understanding Contemporary Society: Theories of the Present* (ss. 126-138). Londra: SAGE Publications Ltd.
- Selman, A., & Uçar, R. (2011). Dini Tercihleri Anlama ve Açıklamaya Farklı Bir Yaklaşım: Rasyonel Seçim Teorisi. *Toplum Bilimler*, 5(11), ss. 91-110.

- Shaw, C. R., & McKay, H. D. (1942). *Juvenile Delinquency and Urban Areas*. Şikago: University of Chicago Press.
- Smith, D. C. (1980). Paragons, Pariahs, and Pirates: A Spectrum-Based Theory of Enterprise. *Crime and Delinquency*, 26(3), ss. 358-386.
- Spence, K. W. (1956). *Behavior Theory and Conditioning*. New Haven: Yale University Press.
- Tewksbury, R. (2014). Organized Crime Theories. İçinde J. M. Miller (Ed.), *The Encyclopedia of Theoretical Criminology* (ss. 1-4). Chichester, UK: John Wiley & Sons, Ltd.
- Tilley, N. (2012). *Crime Prevention*. New York: Routledge.
- Tittle, C. R., Antonaccio, O., Botchkovar, E., & Kranidioti, M. (2010). Expected Utility, Self-Control, Morality and Criminal Probability. *Social Science Research*, 39(6), ss.1029-1046.
- UN General Assembly. *Naples Political Declaration and Global Action against Organized Transnational Crime*. Resolution 49/159 § (1994).
- UNODC. (2015). Defining Organized Crime. Erişim tarihi: 21 Ağustos 2020, <https://www.unodc.org/e4j/en/organized-crime/module-1/key-issues/defining-organized-crime.html>
- van Duyne, P. C. (1993). Organized Crime Markets in a Turbulent Europe. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 1(3), ss.10-30.
- Vlasis, D. (2002). The UN Convention Against Transnational Organized Crime. İçinde M. Berdal & M. Serrano (Ed.), *Transnational Organized Crime and International Security: Business as Usual?* (ss. 83-94). Londra: Lynne Rienner Pub.
- Walters, G. D. (2015). The Decision to Commit Crime: Rational or Nonrational? *Criminology, Criminal Justice Law & Society*, 16(3), ss.1-18.
- Wikström, P.-O. H., & Svensson, R. (2010). When does Self-Control Matter? The Interaction between Morality and Self-Control in Crime Causation. *European Journal of Criminology*, 7(5), ss.395-410.
- Wittek, R. (2013). Rational Choice Theory. İçinde R. J. McGee & R. L. Warms (Ed.), *Theory in Social and Cultural Anthropology: An encyclopedia* (ss. 688-689). Los Angeles: Sage Reference.

Wong, S. K. (2012). Youth crime and family disruption in Canadian municipalities: An adaptation of Shaw and McKay's Social Disorganization Theory. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 40(2), ss.100-114.

Wright, V. (2010). Deterrence in Criminal Justice: Evaluating Certainty vs. Severity of Punishment. Erişim tarihi: 24 Ağustos 2020, Sentencing Project website: <https://www.sentencingproject.org/wp-content/uploads/2016/01/Deterrence-in-Criminal-Justice.pdf>

Extended Abstract

The study is designed to examine crime from the perspective of "rational choice theory (hereafter RCT)", which dates back to the Enlightenment Period and later found its place in the criminology literature, and aims to present an analysis of organized crime, which is its main focus.

The RCT, which emerged as an economic theory, is built on the understanding that individuals are selfish, utilitarian, and independent while taking economic decisions. This approach adopts the assumption that individuals will take steps towards benefit in a rational and natural way when the potential benefit is greater than the potential cost by evaluating the subject in a mathematical equation. Although this basic assumption is generally correct, there are various criticisms of this theory in the literature. These criticisms can be listed on four main issues as follows: (1) It is not possible to talk about rationality as individuals are at stake; (2) it is unrealistic for individuals to make cost-benefit analysis and view this as calculable; (3) the idea that financial gain is the ultimate goal of individuals is not correct; (4) selection processes are as important as the choices of individuals and should be considered. In summary, at the center of these four criticisms lies the idea that individuals are completely rational.

Especially since the mid-20th century, the disciplines of sociology, political science and criminology have formed different methodologies using RCT. The reason for this difference is that crime arises as a result of an offender rationally comparing the risks and suffering of punishments with the gains of the crime. In this criminological equation, individuals make a mathematical analysis between benefit and punishment by using the subjective expected utility model and decision making diagrams. Even if the theory evaluates the subject in this way, criticisms are directed to the subject in the literature. One of the main criticisms is that individuals who commit crimes are unlikely to experience such a complex mental process. Regarding this issue, criticisms underlines that the decision-making processes in which individuals are involved are more primitive and cursory rather than being complex mathematical equations as thought.

RCT has also been criticized for not putting anything on the idea that social learning and social control theories have underlined and that

individuals are sensitive to the consequences of their crimes, even if it has highlighted the "choice" issue in crime. Another criticism is the problems with the "hypothetical scenarios" created to test the theory's propositions. The limitations of these scenarios and the fact that people respond as the person passing in that scenario have been limited in obtaining personal data. Although there are such criticisms, the theory has created a level of criminological analysis by combining the cost-benefit assessment, which is an economic level of analysis, with the calculation of the probable benefit and loss that the offender can derive from the crime, emphasizing the character of the crime and the individual nature of the criminal act.

Organized crime, which is evaluated together with the rational choice theory, has a history that dates back to 19th century and extends to today. It has been among the political agendas of various structures such as legal, political and administrative organs of states as it violates the security of states, and the policy makers, as it pushes the decision-making mechanisms to take measures against such crimes. A type of crime that affects such different dynamics has been on the agenda of many academic approaches. The current study, based on the most basic theories analyzing organized crime in the literature, analyzes the issue of organized crime by comparing these approaches with the RCT. In the literature, the subject has been evaluated and various results have been obtained under the "foreign conspiracy theory", "illegal enterprise theory", "social embeddedness approach" and "social disorganization theory", which stand out in understanding organized crime. Following these results, it has been observed that these approaches are limited in understanding the issue of organized crime. After this assessment, an analysis was made by considering the rational choice theory, which is both at the center of the study and is frequently used to explain the concept of organized crime in the literature. Contrary to the "deviant" approach in the view of sociology-based theories, the RCT sees crime as a "rational" choice. Accordingly, it is possible to say that this approach sees organized crime as the choice of committing crimes that groups think will benefit them. This theory has traces of the theoretical approaches mentioned earlier. For example, the theory, which includes elements such as the participation of the groups called "other" in the society, the tendency of such crimes to meet the demand in the market as an enterprise, the desire of individuals to prove themselves or to gain trust in their social environment, the theory is the tools that help to reach the "benefit". Although there are criticisms of the idea that organized crimes are designed and committed completely rationally, rational choice theory underlines rationality, albeit partially, even in the absence of absolute rationality. The most important difference that separates this approach from other theoretical approaches; this theory sees criminals as active decision makers, not passive actors responding to adverse social conditions and psychological needs. Criminals have adapted to identify rational

opportunities to facilitate crime, empowered by legal inconsistencies, technological advances and consumer behavior.

RCT analyses organized crime attempts by individuals based on individual behavior. Contrary to other theories, the fact that rationality is in question shows that a type of crime that depends on planning and social networks, like organized crime, is committed in a process rather than suddenly. For this reason, even though the ability to analyze is seen as an approach that is insufficient at some points, RCT has an important place among other theories used to understand organized crime with the perspective it has developed.